

Krystýnek, Jiří

[Moravec, Dušan. Vezi med slovensko in česko dramo]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1965, vol. 14, iss. D12, pp. 231-233

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107706>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

- ¹¹ P. G. B o g a t y r e v, *Někotorije zadači sravnitel'nogo izučeniija eposa slavjanskich narodov*, sb. „IV Meždunarodnyj s'jezd slavistov. Doklady“. Moskva 1958, str. 1—50.
- ¹² R. J a k o b s o n, op. cit., str. 27.
- ¹³ Viz *Izvěstija Akademii nauk*, Otd. ruskogo jazyka i slovesnosti. IX, 1860, 1, str. 346.
- ¹⁴ R. J a k o b s o n, op. cit.

Ivan A. Dorovský

Dušan M o r a v e c, *Vezi med slovensko in česko dramo*. Ljubljana 1963, Slovenska Matica (Razprave in eseji 4), 355 stran.

Moravcova monografie je významným přínosem jak pro českou a slovinskou teatrologii, tak pro slovanskou literárněvědnou komparastiku. Její hodnotu nikterak nesnižuje okolnost, že jde o publikaci, která svým charakterem a celkovým zaměřením stojí na rozhraní mezi přísně a populárně vědeckou prací. Kniha má totiž všechny základní náležitosti vědecké práce: obsahuje obšírný poznámkový aparát s přesnými bibliografickými údaji, vychází — i když ne vždy dost důsledně — ze starší literatury předmětu a přináší řadu nových poznatků, které dovede sdělit srozumitelně a přístupně.

Moravcova kniha je větší měrou kontaktologická. Velkou pozornost věnuje přímým stykům a spojitím mezi českými a slovinskými dramatiky, kritiky, teoretiky, dramaturgy, režiséry i herci. Převážně kontaktologický charakter mají též četné pasáže, věnované inscenacím českých her v Slovinsku a slovinských u nás. Avšak to není nijak na závadu užitečnosti nebo hodnoty publikace. Tímto postupem shromáždil Moravec neobyčejně bohatý soubor konkrétních faktů o spolupráci českých a slovinských pracovníků v různých oblastech kultury.

Již v úvodu zdůrazňuje Moravec, že mezi Lublaní a Prahou jsou již po řadu desetiletí velmi živé kulturní styky a že tyto spoje v průběhu posledních asi sto let měly zejména v divadelní oblasti nemalý význam pro rozvoj slovinské dramatiky.

Autor rozdělil zpracovávaný materiál do tří základních okruhů. V prvním, který z hlediska slovinského považuje za nejdůležitější, pojednává o uvádění slovinských dramát na české scéně, přičemž upozorňuje na pozoruhodný fakt, že některá slovinská dramata měla svou světovou premiéru v Praze (např. známá Cankarova satirická komedie *Za blaho národa* byla česky uvedena v Píštěkově lidovém divadle v Praze téměř o dvě léta dříve než inscenace slovinského originálu v Lublani).

V druhém okruhu sleduje autor, jaký byl podíl českých her v repertoáru slovinského divadla zvláště v prvních desetiletích česko-slovinských divadelních styků, kdy české komedie byly podstatným obohacením programu slovinské stálé scény.

V třetím okruhu zpracovává a hodnotí Moravec aktivní přínos českých výkonných divadelních umělců (herců, režisérů a sboristů) pro rozvoj slovinského profesionálního divadla na rozhraní 19. a 20. století. Zjišťuje překvapivou skutečnost, že v průběhu pouhých dvou desetiletí pracovalo v slovinském divadelnictví na tři sta českých pracovníků z nejrůznějších oborů, mezi nimi přes čtyřicet sólistů, z nichž někteří patřili později k nejpřednějším českým divadelním a filmovým umělcům (např. Rudolf Inemann, Růžena Nasková, Rudolf Deyl aj.). Již samy tyto údaje dosvědčují významnou úlohu, jakou měli čeští divadelníci při budování mladé slovinské stálé scény.

Třem základním tematickým okruhům odpovídají i tři hlavní kapitoly knihy (*Pota slovenske drame v česka gledališča; Češke drame v naših gledališčih; Vloga čeških igralcev in režiserjev v slovenskem gledališču Cankarjeve dobe*).

Těmto třem základním kapitolám, které tvoří jádro monografie, je předeslána obšírná úvodní část (*Pregled splošnih kulturnih vezi med Slovenci in Čehi*), v níž autor na téměř 60 stránkách podává přehled česko-slovinských kulturních vztahů od počátku slovanského písemnictví až po dnešní dobu. Jak sám připomíná, byla tato kapitola sepsána na přání vydavatelství a má převážně informativní charakter. To vysvětluje i některé její nedostatky, nepřesnosti a povrchnosti. Tak např. Moravec ve svém přehledu sice vychází z doby cyrilometodějské, nezmiňuje se však o tzv. *Frizinských památkách*, významných zvláště pro Slovinsko, neboť je to nejenom doklad o vztazích mezi slovinskou a velkomoravskou oblastí, ale současně i první dochovaný doklad o mezislovanských kulturních vztazích vůbec. V partii o Franu L e v s t i k o v i neuvádí Moravec zajímavé příčiny jeho vyloučení z olomouckého semináře; o tom daleko zevrubněji referoval již M á c h a l v *Slovanských literaturách* (díl II., str. 384), ačkoli Máchalova práce je dílo souhrnné, sledující širokou a složitou problematiku všech slovanských literatur, nejenom speciálně česko-slovinské vztahy jako Moravec. Více pozornosti by zasluhovala také postava předního slovinského slavisty Matiji M u r k a a užitečné by bylo zhodnotit jeho úlohu v slovinsko-českých vztazích. Některé osobnosti a vztahy

Moravcovi vůbec unikly. Tak např. se nezmiňuje o universitním profesorovi dr. Mihajlu Rostoharovi, vynikajícím slovinském psychologu, který po řadu let v období mezi dvěma světovými válkami působil na brněnské filosofické fakultě.

Velku však zachycuje Moravec všechno podstatné, takže tato úvodní přehledná kapitola poslouží jako dobrá informativní pomůcka a základní vodítko pro každého, kdo se v budoucnosti bude zabývat studiem nebo výzkumem česko-slovinských kulturních vztahů. Dobře jsou v tomto přehledu zpracovány vzájemné styky mezi předními českými a slovinskými spisovateli a vědci z 19. století, tak např. mezi Kopitarem a Dobrovským, Prešernem a Čelakovským, dále vztahy Němcové k Slovinsku aj. Moravec zde pochopitelně čerpal také ze starších přehledů podobného druhu, tak zejména z článků Wollmanových, Burlanových, Thonových a Ilešičových. Podrobný soupis všech těchto prací v poznámkách na konci knihy je cenným přínosem k bibliografii literatury o československo-jugoslávských vztazích. Při hodnocení starší literatury předmětu věnuje Moravec značnou pozornost průkopnické monografii Franka Wollmana *Slovinské drama* (z r. 1925). Podává v rámci své práce vlastně zevrubnou recenzi Wollmanovy obsáhlé knihy. Zjišťuje některé nedostatky a drobné omyly ve faktografiu, což je pochopitelné, uvážíme-li, že kniha vyšla téměř čtyřicet let před publikací Moravcovou a že za tu dobu byly mnohé věci osvětleny nově a prozkoumány zevrubněji. Jako celek však Wollmanovu knihu Moravec vysoko hodnotí; zdůrazňuje, že je to první souborná práce o slovinské dramatice, a lituje, že mezi slovinskými badateli se dosud nenašel ani jediný, který by se odvážil podobné syntetické práce. Škoda, že Moravec nepřihlédl také k jiným starším českým souborným knižním pracím, zejména k Máchalovým *Slovanským literaturám* a k Wollmanově *Slovesnosti Slovanů*, kde by našel právě ta fakta z kulturních styků obou národů, která ve svém přehledu opomněl.

Wollmanovou knihou o slovinském dramatu se dostáváme k dalšímu významnému podílu Čechů na slovinské kultuře. Nešlo jenom o herce a režiséry, také česká věda a publicistika se podílela značnou měrou na výzkumu a popularizaci slovinské literatury a divadla. Moravcova publikace ukazuje názorně podíl českých slavistů a esejistů v slovinské literární i divadelní historii a jejich zásluhy o propagaci slovinské kultury v cizině. Např. u Cankara uvádí Moravec jako hlavní literaturu české studie F. Wollmana, J. Máchala a R. Habřiny. Zájem českých vědců o Cankara není tak překvapující, jak by se na první pohled zdálo. Uvážíme-li, že Cankar byl daleko nejpopulárnějším slovinským autorem v českých zemích (jak ostatně Moravec podrobně dokládá) a že z něho bylo do češtiny přeloženo více než dvacet děl, nebudeme se divit, že o něm čeští autoři napsali také literárněkritické a literárněhistorické studie.

Moravec se neomezuje jenom na vztahy literární a divadelní; neopomíná ani česko-slovenskou spolupráci na poli hudebním. Zmiňuje se o slovinských hudebnících působících u nás a také o Čechích, kteří přispěli k rozvoji slovinského hudebního života. Kladně hodnotí zejména působení mladého Václava Talicha v Lublani. Zajímavé je zjištění, že Smetanova *Prodaná nevěsta* byla již do 2. světové války v Lublani hrána více než třistakrát.

Rovněž spojím v oblasti výtvarného umění, které mají, jak autor dovozuje, starou tradici, věnuje Moravec nemalou pozornost. Uvádí tu mimo jiné velmi pozoruhodnou spolupráci mezi slovinskými a českými architekty; čeští architekti Hraský a Hrubý projektovali návrh zemského divadla v Lublani (dnešní Opery), zatímco slovinský architekt Jože Plečnik se významným způsobem podílel na přestavbě a úpravě pražských Hradčan.

Z kontaktů v oblasti filmové zdůrazňuje Moravec zejména vřelé přijetí českých meziválečných filmových veseloher slovinským obecnstvem. Lituje, že slovinské filmy byly českému publiku předvedeny až v posledních letech.

Naproti tomu již od konce 19. století byly v Čechách a na Moravě velmi dobře známy slovinské divadelní hry. V této oblasti trvá — jak Moravec dokládá — již po více než půl století oboustranná živá a čilá spolupráce. Významnou a iniciativní úlohu měla v těchto vztazích zvláště ženská divadla pražská a divadlo brněnské, zatímco Národní divadlo pražské zde přispělo až donedávna podílem jen nepatrným. Tak např. od prvního slovinského dramatu u nás předvedeného (inscenace Funtkovy jednoaktovky *Pro dítě* v Národním divadle v Praze r. 1898) nehrálo se v Národním divadle nic ze slovinské dramatiky až do r. 1946, kdy byla uvedena Borova *Noc v Hlubokém* (v originále *Raztrganci*). Vedle některých předměstských scén věnovalo slovinským hrám pozornost zejména Městské divadlo na Královských Vinohradech.

Velkým kladem Moravcovy knihy je zevrubné zpracování všech teatrologických a literárně-vědných časopisů českých i slovinských. Touto klopotnou a záslužnou prací snesl Moravec neobyčejně bohatý materiál a ušetřil mnoho námahy příštím badatelům.

Na některých místech knihy došlo ovšem někdy až k nakupení přemíry materiálu ne vždy uspokojivě vyříděného a náležitě zhodnoceného. Ale tomu se nevyhne žádná kontakto-logicky zaměřená komparatistická práce, usilující shromáždit fakty v maximální úplnosti. Pro pozdější badatele, kteří budou pracovat s Moravcovou knihou, je tato okolnost spíše předností než vadou, protože jim poskytuje široký výběr materiálu.

Pečlivě a vkusně i po grafické a zevní stránce vybavenou Moravcovu knihu doplňují četné dokumentární fotografie, které čtenáři seznamují jednak s podobou hlavních činitelů v česko-slovenských kulturních vztazích, jednak vhodně přibližují atmosféru doby v obdobích již minulých, zvláště na rozhraní 19. a 20. století. Monografie sama je dokladem úspěšného rozvoje současné slovinské literární vědy a divadelní vědy; je také projevem a svědectvím česko-slovenského přátelství.

Jiří Krystýnek

František Buriánek, Karel Toman. (9. sv. edice Profily, Čs. spisovatel, Praha 1963, 116 stran + 8 stran obrazových.)

Psát o Karlu Tomanovi, významném představiteli literární „mezigenerace“ z přelomu 19. a 20. století, je i není — po kritických statích F. X. Šaldy, po studii Josefa Hory, A. M. Piši, B. Polana a M. Červenky — snadné. Snadné je popularizujícím způsobem shrnout život a osvětlit dobové prameny podivuhodného díla básníka málomluvného, na výsost charakterního. Obtížnější už je dešifrovat jen zdánlivě průzračný čirý umělecký tvar Tomanovy poezie, ukázat minuciózním rozbořením metaforiky, jazyka, stylových rovin, rytmu, eufonie, rýmu atd., jak se *právě zde* vyslovalo, realizovalo bohatství životních prožitků autorových a jeho osobitý názorový postoj. Jenom literární kritik a historik, který se dá naznačeným druhým směrem, může se dopracovat hlubšího poznání básníkovy díla. Jinak sice rozšíří sumu našich vědomostí biografických, přinese nově nebo upřesní leckterý detail, ale na *podstatě* dosavadního poznání Tomanova zjevu, hlavně však jeho díla, které musí stát v centru zájmu, sotva něco změní.

Buriánek zaplatil dosti velkou daň nikoli docela ujasněné koncepci edice, v níž jeho knížka vyšla. Má tu jít o popularizující výklad tvůrceva života a díla, nebo se má cílem stát analytický vhled do struktury díla a syntetický obraz jeho celé dynamiky?

Spíše nežli o studii můžeme u Buriánka mluvit o popularizujícím obraze Tomanova života, méně už jeho díla. V úvodním »Profilu tvůrčí osobitosti« se Buriánek pokusil „z vysokého nahledu obhlédnout celou rozlohu básníkovy tvůrčího zápasu a ze složitého celku jeho díla vyzdvihnout několik nejpodstatnějších rysů“ (str. 6). Nic objeveného zde nepřináší a nadto do značné míry tento úvod koresponduje se závěrem posledního oddílu knížky (»Básníkův odkaz«). Zde sleduje Buriánek život Tomanova díla v kritice a črtá několik „zákonů“ lyriky, ostatně dávno a obecně platných. Monografie obsahuje osm kapitol, zpravidla nazvaných podle Tomanových sbírek.

Buriánkovi se podařilo zajímavě vyprávět a bohatě doložit (v některých momentech nově — zejména využitím Tomanovy korespondence a dokumentárního materiálu z básníkovy archivu) básníkův život, plný proměn, rozporů, ale přitom vzácně čestný, upřímně až k sebezapření skromný. Druhým polem Buriánkova zájmu je sledování Tomanova ideového a životního postoje. Básníkovy dílo tu slouží více méně jako doprovod životopisných a dobových materiálů, k charakterizování obecných rysů Tomanova ideového vývoje, jeho vnitřního zrání, krystalizace jeho osobnosti a cesty k harmonizaci rozporů. Buriánek se pokouší na několika místech diferencovat Tomana od jeho generačních druhů (St. K. Neumann, Fr. Srámka, Fr. Gellner, V. Dyka), ale právě proto, že málo analyzuje Tomanovu uměleckou realizaci životního postoje, uniká mu konkrétní, jen Tomanovy vlastní obraz světa. Najdou se v knize pokusy o rozbor uměleckého mistrovství (např. na str. 32 n.), ale jde tu buď o uplatnění cizích myšlenek (např. Šaldových o vztahu Tomanovy poezie k lidové písni) nebo o postřehy víceméně impresionistické, strukturním rozbořením tvaru nepodložené („rytmus po přesahu v předposledním verši zakolísá, v polovině posledního verše se zcela zadrhne“ — str. 33). Pokud jde o psychologii Tomanovy tvorby, využívá Buriánek svědectví J. Seiferta z r. 1927 o tom, jak Toman „chodí s myšlenkou básně tak dlouho . . . dokud celá básně nevyplyne mu bez kazu“ a postřehy Josefa Hory, že v Tomanově poezii je „život viděný z perspektivy dálky“.

Při charakterizaci Tomanova ideového vývoje a životního postoje prostřednictvím básníkových veršů mění se Buriánkovo podání místy v jakýsi typ rozhlasového pásma.

Nejšťastnější je Buriánek tam, kde pro vysledování Tomanova ideového postoje využívá korespondence, nebo kde konfrontuje Tomanovy fejetony a časopisecké recenze s jeho poezií. Dobře zdůraznil Buriánek Tomanovo venkovanství, jeho noblesní soucítění s bolestí